

**Region Tigraju w kontekście wojny Etiopii z
Erytreą (1998-2000) i wojny domowej w
latach 2020-2022**

Emilia Grajber, Aleksandra Pruszkowska,
Jerzy Morstin, Łukasz Fyałkowski

1. Wprowadzenie

1.1. Ogólna charakterystyka konfliktu

Konflikt etiopsko-erytrejski ma głębokie korzenie sięgające końca XIX wieku, gdzie w 1890 roku Włosi skolonizowali obszar dzisiejszej Erytrei, oddzielając tym samym strategiczny obszar od reszty Etiopii. Przez dziesięciolecia Erytrea była punktem zapalnym do powstawania konfliktów, ze względu na dostęp do Morza Czerwonego, który miał szczególne znaczenie w kwestii posiadania kontroli nad szlakami handlowymi. Po zakończeniu II wojny światowej Erytrea znalazła się pod administracją brytyjską, a następnie została sfederowana z Etiopią. W 1962 roku za panowania cesarza Hajle Syllasje została pozbawiona autonomii i włączono ją jako prowincja Etiopii. Decyzja cesarza odbiła się szerokim echem wśród mieszkańców tych krajów, wywołując trzydziestoletnią wojnę o niepodległość Erytrei, która zakończyła się sukcesem Erytrejczyków w 1991 roku. Pomimo odzyskania niepodległości, kraje pozostały w napiętych relacjach, ponieważ nadal były kwestie sporne związane z delimitacją granic, rywalizacją polityczną i walką o wpływy w regionie. Te nieporozumienia i spory doprowadziły do kolejnej krwawej wojny granicznej w latach 1998-2000 (Gebre, 2003).

Współczesna odsłona konfliktu rozpoczęła się w listopadzie 2020 roku i skoncentrowała się na północy Etiopii, a dokładniej na regionie Tigraju. Stronami konfliktu były etiopskie siły federalne, wspierane przez wojska Erytrei, a siłami wiernymi TPLF, czyli Tigrajskiemu Ludowemu Frontowi Wyzwolenia. TPLF przez wiele lat odgrywał dominującą rolę w polityce Etiopii, ale po dojściu do władzy Abiyya Ahmeda jego wpływy zostały ograniczone, co doprowadziło do narastania konfliktu zarówno politycznego, jak i militarnego. Według raportów organizacji międzynarodowych konflikt w zachodnim Tigraju nabrał charakter systematycznych czystek etnicznych wymierzonych w ludność tigrayską. Dokumentowano liczne przypadki masowych egzekucji, tortur, przestępstw na tle seksualnym, kradzieży czy przymusowych wysiedleń. Organizacje zajmujące się ochroną praw człowieka wskazywały, że działania te mogą być uznane za zbrodnie wojenne oraz zbrodnie przeciwko ludzkości (Human Rights Watch and Amnesty International, 2022).

1.2. Cel pracy i pytania badawcze

Celem pracy jest poznanie regionu Tigraju w świetle konfliktu między Etiopią a Erytreą i przybliżenie problemów, z którymi zmagają się ten region w obliczu wojny. W celu

zrealizowania powyżej wymienionego celu pracy, powstały poniższe pytania badawcze, na które odpowiedzi zostały przedstawione między innymi w wywiadzie eksperckim:

- Jaką rolę odgrywały dawne krzywdy w mobilizowaniu stron, oraz w jaki sposób zostały one zaadaptowane do współczesnego dyskursu politycznego w Etiopii?
- Jak systemowe zniszczenie bazy przemysłowej Tigraju wpływa na obecne szanse na trwałą stabilizację i pojednanie etniczne?
- Jak wieloletni konflikt etiopsko-erytrejski wpłynął na region i jakie kluczowe procesy zaszły ze względu na położenie geograficzne Tigraju?
- Jakie były zewnętrzne wpływy biorące udział w konflikcie?
- Jak wyglądały sojusze w konflikcie i w jaki sposób zmieniały się w czasie?
- W jaki sposób konstytucyjna struktura Etiopii determinuje dynamikę konfliktów?
- Czy istnieje alternatywa dla federalizmu etnicznego, która mogłaby wygasić napięcia pomiędzy poszczególnymi grupami?

1.3. Metody badawcze

Podstawową metodą badawczą wykorzystaną w pracy była analiza literatury w tematyce konfliktu pomiędzy Etiopią a Erytreą. W celu zrealizowania celu badawczego, jako uzupełnienie zebranej literatury, został przeprowadzony wywiad ekspercki z profesorem Uniwersytetu w Mekelle - panem Atsbha Gebreegziabherl.

W celu identyfikacji kluczowych projektów inwestycyjnych przeprowadzono zapytanie do modelu językowego Grok, prosząc o wskazanie dziesięciu największych inwestycji zrealizowanych w Etiopii w ostatnich latach. Na podstawie uzyskanych informacji przygotowano listę projektów, która po weryfikacji wiarygodności źródeł została zwizualizowana na mapie 1.1. Należy podkreślić, że zastosowane podejście nie stanowi kompleksowej ani wyczerpującej analizy wszystkich inwestycji w kraju. Metoda ta skutecznie oddaje jednak medialną widoczność i rozpoznawalność poszczególnych projektów, co pozostaje w pełni zgodne z celem niniejszego badania. Głównym przedmiotem analizy jest bowiem nie obiektywny stan faktyczny, lecz społeczny odbiór medialnego obrazu inwestycji realizowanych przez rząd centralny.

Ograniczeniem analizy był również bardzo ograniczony dostęp do wiarygodnych danych statystycznych. Etiopski Urząd Statystyczny (Ethiopian Statistical Service) dysponuje stosunkowo niewielką ilością szczegółowych informacji dotyczących geograficznego

rozmieszczenia inwestycji, w szczególności projektów finansowanych ze środków publicznych.

2. Opis konfliktu

2.1. Tło historyczne

Tigraj jest regionem o wyjątkowo bogatej historii. Już w VIII wieku p.n.e. był częścią królestwa D'mt, a później potężnego królestwa Aksum, które było globalnym mocarstwem. Utrzymywało ono relacje dyplomatyczne, handlowe i militarne z Rzymem, Chinami, Indiami i Grecją w okresie od III do VI wieku n.e. Region ten uznaje się za jedną z kolebek chrześcijaństwa, ponieważ w 440 roku n.e. król Ezana przyjął chrześcijaństwo ortodoksyjne, czyli religię, która do dziś dominuje w Tigraju. Według lokalnej tradycji, to właśnie tutaj ma znajdować się Arka Przymierza. Później w XIX i XX w. Etiopia była jedynym państwem na kontynencie Afrykańskim, które oparło się europejskim zapędom kolonialnym. Właśnie na górzystym terenie na północy kraju odbyła się najistotniejsza bitwa z Włochami – zwycięstwo w Adui w 1896 roku.

Koniec XX w. wiązał się z przejściem władzy przez marksistowskiego dyktatora Majora Mengystu Hajle Marjama, który w 1974 roku zdetronizował cesarza. W latach 1977-1987 pełnił rolę prezydenta kraju i przewodniczącego Dergu – rządzącej junty wojskowej. W obliczu dyktatury powstały liczne organizacje paramilitarne, w kontekście naszego raportu najistotniejsza jest TPLF (Tigray Peoples Liberation Front). W 1991 roku, po 17 latach wojny, bojówkom udało się przejąć władzę, powstała partia rządząca EPRDF w której kluczową rolę grali Tigrajczycy. Zdecentralizowano wówczas system kraju, wprowadzając Federalną Demokratyczną Republikę Etiopii. Nowa konstytucja z 1994 roku podzieliła państwo na 8 stanów uwarunkowanych etnicznie, którym przyznano dużą autonomię.

2.2. Geneza wojny w Tigraju

Podczas wojny etiopsko-erytrejskiej w 1998 roku główne pole bitwy ciągnęło się wzdłuż granicy, właśnie w północnej części Tigraju. Skutki krwawego konfliktu rozlały się w całym regionie. Straty po obu stronach wahają się od kilkudziesięciu, do ponad stu tysięcy ludzi. Największa tragedia dotknęła ludność cywilną, setki tysięcy ludzi doświadczyło bombardowań, gwałtów i przesiedleń. Obie strony dopuszczały się łamania praw człowieka, gospodarki zostały zrujnowane a sytuacja pozostała napięta. „Niestety, kiedy podpisano porozumienie z Algieru, które miało zapobiec dalszym walkom między dwoma krajami,

konflikt nie został w pełni rozwiązany. Ten pas graniczny utknął w zawieszeniu – w stanie "ani pokoju, ani wojny". Dla mnie była to czysto polityczna decyzja, mająca na celu zniechęcenie inwestorów do wchodzenia do Tigraju i destabilizację regionu." Po końcu wojny w 2000 roku Etiopia weszła w okres dynamicznego rozwoju, nowy system zaczął rodzić owoce. „Etiopia zaczęła odgrywać znaczącą rolę w polityce afrykańskiej, reprezentując kontynent na światowych forach, debatach i szczytach. Odegrała kluczową rolę w stabilizacji sytuacji politycznej w Rogu Afryki i osiągała dwucyfrowy wzrost gospodarczy.”

Rozkwit dotknął również Tigraj, który prężnie odbudowywał się po zniszczeniach wojennych, jednak nie wszystkim Etiopczykom to odpowiadało. „W tym okresie wielu aktorów, których interesy były sprzeczne z reżimem, zaczęło tworzyć bardzo niszczycielskie i toksyczne narracje. Utożsamiali oni każdy problem pojawiający się w kraju z kierownictwem EPRDF, a sam EPRDF nazywali po prostu tigrajskim” Anty-tigrajski sentyment zaczął się nasilać, coraz częściej pojawiały się głosy krytykujące silną pozycję mniejszości etnicznej. Należy pamiętać, że „Etiopia jest krajem niezwykle mozaikowym, z ponad 80 grupami etnicznymi mówiącymi różnymi językami, mającymi odmienną kulturę, historię i zasoby naturalne.” Tigrajczycy stanowią tylko ok. 6% populacji wobec 34 % ludu Oromo i 27% ludu Amhara w potężnej, 140 mln populacji. W 2012 roku zmarł rządzący od 1991 roku Meles Zenawi, Tigrajczyk, członek TPFL i szef rządzącej partii EPRDF. To pod jego pieczęć Etiopia stała się jedną z najszybciej rozwijających się gospodarek Afryki. Od tego czasu kraj spowolnił swój rozwój, coraz częściej pojawiało się niezadowolenie społeczne i protesty.

W 2018 r. do władzy doszedł Ab iy Ahmed. W obliczu niestabilnej sytuacji podjął działania przeciwko Tigrajowi: podpisał umowę z Erytreą (oddając jej część spornych terytoriów), wszczął dochodzenia antykorupcyjne wobec elit tigrajskich i przeorganizował EPRDF. W reakcji na te zmiany TPLF opuściło koalicję rządzącą. W marcu 2020 roku, powołując się na pandemię, rząd opóźnił wybory krajowe, więc TPLF zorganizowało własne, lokalne głosowanie, w którym odniosło zwycięstwo. Obie strony przestały się uznawać, zerwano relacje. W 3 listopada 2020 roku wybuchła pełnoskalowa wojna domowa między centralnym rządem a TPFL. Erytrea korzystając z okazji również dokonała inwazji na Tigraj, chcąc zemścić się za porażki z przeszłości i uzyskać dodatkowe tereny.

Siły Tigraju (TDF) liczyły ok. 250 000 żołnierzy, podczas gdy koalicja Etiopii i Erytrei (ENDF i EDF) dysponowała ok. 500 000. Wojna szybko przerodziła się w krwawy konflikt. Rozpoczęły się naloty powietrzne. 12 listopada rząd Etiopii ogłosił objęcie zachodniej części

Tigraju. W przeciągu kilku następnych dni, siłom koalicji udało się zająć główne miasta, w tym stolicę Mekelle. Abiy Ahmed ogłosił wygraną. natomiast sytuacja wyglądała inaczej w rzeczywistości. Siły Tigraju wciąż utrzymywały duże obszary, przede wszystkim w terenach górskich, skąd prowadziły działania partyzanckie. Wojna trwała dalej. W czerwcu 2021 r. TDF przeprowadził kontratak, którego powodzenie zapewniło kontrolę nad głównymi miastami. Po ewakuacji sił koalicji ogłoszono wstrzymanie działań militarnych na czas zbiorów. Oficjalnie miało to zapobiec kryzysowi głodowemu, inne głosy wskazywały jednak, że kryzys już istniał a rząd chce zablokować pomoc międzynarodową i w ten sposób wygrać wojnę. W październiku 2021 r. ENDF rozpoczął kolejną ofensywę. Intensywne działania militarne trwały do marca 2022 r. kiedy rozpoczęto zawieszenie broni i rozpoczęcie negocjacji politycznych i humanitarnych. Niestety w sierpniu zostały porzucone. Kolejne 4 miesiące zostały spędzone na walce. Koniec wojny nastąpił w drugą rocznicę jej rozpoczęcia czyli 3 listopada 2022 roku. Podpisano porozumienie w Pretorii (RPA), 12 listopada dopuszczono pomoc humanitarną, 29 grudnia do Tigraju powróciły instytucje rządowe, przywrócono połączenia lotnicze i dostęp do internetu.

Dane o skutkach wojny są sporne. Wiemy, że zginęło ponad 100 000 ludzi, 800 000 zostało zmuszonych do uchodźstwa a prawie 3 mln wewnętrznie przesiedlonych. Nie oddaje to jednak całego kosztu dla obywateli Tigraju. Zniszczono pola uprawne, tysiące punktów dostępu do wody, infrastrukturę, przedsiębiorstwa, szpitale i niezliczone domy. Cywile doświadczali ludobójstw, gwałtów i głodu przez 24 miesiące, pozostawiło to głęboką ranę na społeczeństwie której zagojenie potrwa dekady i pokolenia.

2.3. Znaczenie regionu Tigraj w polityce państwa

Tigraj zajmuje pozycję kluczową dla stabilności Etiopii, wynikającą z trzech głównych aspektów: geopolitycznego, historyczno-tożsamościowego oraz gospodarczego. Tigraj stanowi naturalną barierę obronną Etiopii od strony północnej. Jego górzyste ukształtowanie terenu czyni go strategicznym buforem w relacjach z potencjalnymi wrogami. Historycznie region ten pełnił rolę „bramy”, przez którą przechodziły wpływy kulturowe i handlowe, ale także zagrożenia zewnętrzne. Stabilność Tigraju jest zatem tożsama z bezpieczeństwem granic północnych całego państwa. W polityce wewnętrznej Etiopii Tigraj legitymizuje historię kraju jako suwerennego bytu. Dziedzictwo Aksum oraz rola Tigraju w obronie niepodległości (m.in. pod Aduą) są wykorzystywane jako fundamenty etiopskiego nacjonalizmu i dumy narodowej. Dla wielu grup etnicznych Tigraj jest symbolem „prawdziwej” Etiopii, co paradoksalnie stało się źródłem politycznych napięć, gdy w

ostatnich dekadach rola Tigraczyków w aparacie państwowym została zakwestionowana przez inne grupy (głównie Oromo i Amhara).

Przez 27 lat (1991–2018) Tigrąj stanowił jedno z politycznych centrów decyzyjnych Etiopii w ramach systemu federalizmu etnicznego. Dzięki silnej obecności w strukturach EPRDF, region ten wyznaczał kierunek modernizacji kraju, inwestycji infrastrukturalnych i edukacyjnych. Fakt, że tak mała mniejszość przez niemal trzy dekady kontrolowała procesy polityczne i gospodarcze państwa, stał się głównym zarzutem środowisk dążących do „demokratyzacji” i centralizacji kraju pod rządami Abiyya Ahmeda. W obecnym, powojennym układzie sił, Tigrąj pozostaje „niezbędnym graczem” – bez pełnej reintegracji tego regionu z systemem federalnym, Etiopii grozi trwałe rozbitcie wewnętrzne i utrata kontroli nad strategicznym północnym korytarzem handlowym, co bezpośrednio uderza w aspiracje rządu centralnego do odzyskania pozycji regionalnego mocarstwa.

3. Inwestycje związane z regionem Tigraju i związana z tym przemoc

3.1. Inwestycje w Etiopii

Etiopia należy do największych gospodarek Afryki i jest jednym z trzech czołowych krajów kontynentu pod względem napływu inwestycji zagranicznych. Ze względu na źródło finansowania inwestycje można podzielić na trzy podstawowe kategorie: projekty wspierane przez rząd, inwestycje realizowane przez podmioty prywatne oraz przedsięwzięcia o charakterze partnerstwa publiczno-prywatnego.

Najwięksi inwestorzy zagraniczni w Etiopii pochodzą ze Stanów Zjednoczonych, Chin, Zjednoczonych Emiratów Arabskich oraz Turcji. Stanowi to interesujące zestawienie państw, których interesy geopolityczne i wektory rozwoju często pozostają sprzeczne, a niekiedy wręcz przeciwstawne. Mimo tych rozbieżności Etiopia, dzięki dynamicznemu rozwojowi gospodarczemu, otwartej polityce ekonomicznej oraz stabilnej dynamice wzrostu, stała się istotnym graczem na mapie światowej, którego nie można pomijać.

Różnorodność interesów krajów inwestujących w Etiopii znajduje odzwierciedlenie w strukturze i geograficznym rozmieszczeniu realizowanych projektów. Przykładem mogą być Chiny, które dążą do pozycji globalnego dostawcy towarów. Etiopia jako szybko rozwijające się państwo doskonale wpisuje się w tę strategię – zarówno jako partner produkcyjny, jak i odbiorca chińskich produktów. Aby jednak móc efektywnie uczestniczyć w tym łańcuchu dostaw, kraj potrzebuje nowoczesnej infrastruktury. To właśnie chińskie firmy budowlane, dysponujące bogatym doświadczeniem, odgrywają kluczową rolę w jej tworzeniu.

3.2. Rozmieszczenie inwestycji państwowych i zagranicznych w Etiopii względem Tigraju

Celem analizy inwestycji w Etiopii było przyjęcie możliwie najprostszego podejścia badawczego, umożliwiające zrozumienie poziomu wiedzy i percepcji zwykłych obywateli. Z tego względu zaniechano pogłębionych analiz specjalistycznych na rzecz informacji dostępnych w sposób nieskomplikowany i nie wymagający specjalistycznej wiedzy lub dużego nakładu czasu. Takie ujęcie ma istotne znaczenie dla celów niniejszego opracowania. Złość i frustracja gromadzące się w społeczeństwie wynikają bowiem z wielu czynników, wśród których istotną rolę odgrywa brak rzetelnej i łatwo dostępnej informacji. Historia zna liczne przykłady, w których deficyt informacji przyczyniał się do wybuchu konfliktów, a niekiedy nawet stawał pod znakiem zapytania egzystencję całych cywilizacji.

Zrozumienie perspektywy przeciętnego obywatela Tigraju osoby, która nie dysponuje czasem, umiejętnościami i zasobami do aktywnego poszukiwania informacji na temat realizowanych inwestycji jest kluczowe dla wyjaśnienia źródeł napięć społecznych i wynikającej z nich agresji. Szczególnie cennym źródłem w tym zakresie jest rozmowa z prof. Atsbhą Gebreegiabherem, który precyzyjnie zidentyfikował problemy i ich przyczyny, z jakimi na co dzień zmagają się mieszkańcy regionu.

Władze centralne Etiopii posiadają liczne instrumenty wpływu na działalność banków komercyjnych w poszczególnych regionach kraju. Umożliwia to rządowi kształtowanie geograficznego rozkładu inwestycji finansowanych ze środków prywatnych. Analiza rozmieszczenia projektów inwestycyjnych, przedstawiona na mapie 1.1, ujawnia wyraźną koncentrację inwestycji wokół stolicy kraju. Jest to zjawisko naturalne, wynikające z nakładania się kluczowych czynników lokalizacyjnych, takich jak gęstość zaludnienia, dostęp do kapitału oraz surowców. Na mapie widoczne są również główne linie kolejowe i drogi, stanowiące korytarze transportowe łączące Addis Abebę z granicami państwa i dalej z portami morskimi w Dżibuti, Kenii i Erytrei. Ich przebieg pozostaje w ścisłym związku z interesami państw finansujących te przedsięwzięcia.

Oprócz inwestycji transportowych, na mapie zaznaczono również projekty z sektora energetycznego i wydobywczego. Na wschodzie i południu Etiopii realizowane są liczne inwestycje związane z pozyskiwaniem energii z wód płynących (hydroenergetyka) – co stanowi nietypową sytuację zarówno w kontekście etiopskim, jak i ogólnie afrykańskim. Kontynent afrykański jest tradycyjnie postrzegany jako obszar poddawany wyzyskowi przez podmioty zewnętrzne od wykorzystywania taniej siły roboczej po drenaż zasobów

naturalnych. Procesy te są zauważalne także w Etiopii, szczególnie w działaniach Chin i Stanów Zjednoczonych.

Jedyną dużą inwestycją realizowaną na terenie regionu Tigraj jest budowa linii kolejowej łączącej korytarz Addis Abeba-Dżibuti ze stolicą regionu Mekelle. Projekt ten zapewni mieszkańcom Tigraju bezpośrednie połączenie zarówno ze stolicą kraju, jak i z kluczowym portem w Dżibuti, przez który realizowana jest znacząca część etiopskiego eksportu i importu. Inwestycje sektora prywatnego koncentrują się natomiast głównie na tworzeniu parków przemysłowych oraz projektach rolnych. Mają one jednak ograniczoną skalę i nie osiągają rozgłosu pozwalającego mówić o ich znaczącym, ponadregionalnym oddziaływaniu.

3.3. Powiązania między rozwojem gospodarczym a napięciami społecznymi

Afryka Subsaharyjska stanowi szczególny region świata pod względem częstotliwości konfliktów wewnętrznych, powstań partyzanckich oraz aktywności grup terrorystycznych. Określenie motywacji, którymi kierują się osoby decydujące się na udział w działaniach zbrojnych, pozostaje wyzwaniem badawczym. Ze względu na złożoność zjawiska naukowcy mogą opierać się przede wszystkim na wywiadach z byłymi kombatantami i aktywnymi żołnierzami. Należy przy tym podkreślić, że każdy konflikt ma odmienny charakter, a co za tym idzie także odmienne przyczyny.

Jedną z kluczowych przyczyn eskalacji przemocy, wskazaną w literaturze, jest brak zdolności państwa do zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa. Zgodnie z przytoczonym stwierdzeniem: „*Stronger insurgents send a signal that the government is losing its strength in the conflict, creating uncertainty regarding conflict outcomes and posing economic and security risks for investors*”. Słabość aparatu państwowego generuje niepewność co do wyniku konfliktu, co z kolei zniechęca inwestorów i prowadzi do ograniczenia napływu kapitału. Brak inwestycji pogłębia zatem spiralę niestabilności, która ostatecznie sprzyja wybuchowi lub przedłużaniu się konfliktu zbrojnego.

Jak trafnie zauważa prof. Atsbha Gebreegziabher: „Czasami pokój nie oznacza po prostu braku walki. Pokój to spokój ducha, normalność i powrót do nadziei oraz życia”. Ta wypowiedź doskonale ilustruje dwukierunkową zależność między bezpieczeństwem a rozwojem. Inwestycje wymagają uprzedniego zapewnienia bezpieczeństwa, aby następnie same mogły przyczyniać się do budowania trwałego pokoju – rozumianego nie tylko jako brak przemocy, lecz jako przywrócenie normalności i nadziei.

3.4. Przestrzenne wzorce przemocy podczas konfliktu

Najważniejszym przestrzennym wzorcem przemocy podczas ostatniego konfliktu w Tigraju była koncentracja walk wokół głównych dróg i szlaków komunikacyjnych. Zjawisko to wynikało z dążenia stron konfliktu do przejęcia kontroli nad tymi trasami, które umożliwiały dostawy paliwa, broni i surowców strategicznych.

Jedną ze stron konfliktu stanowiły Siły Tigraju (Tigray Defense Forces, TDF) – organizacja paramilitarna, funkcjonująca w znacznym stopniu jako armia partyzancka. Jej charakterystyczną cechą jest zaangażowanie zwykłych obywateli w działania zbrojne przeciwko władzom centralnym.

3.5. Analiza zależności między inwestycjami a intensywnością przemocy

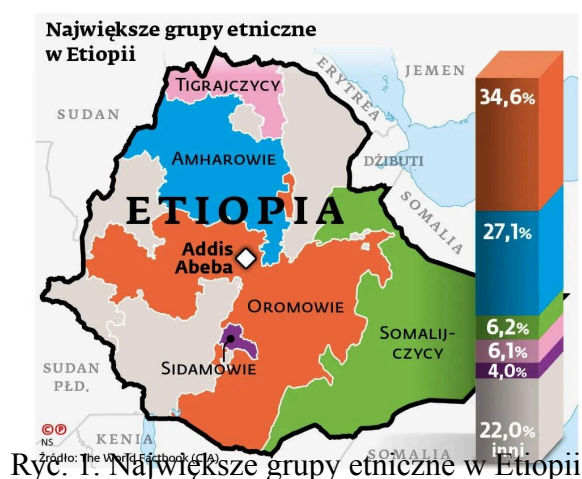
Mimo że Tigraj nie został całkowicie pominięty przez rząd centralny oraz prywatnych inwestorów, można mówić o pewnej nieskuteczności podejmowanych działań, a także o ograniczonej wierze we własne strategie rozwojowe. Wyraźnie widoczny jest problem agresji i niechęci wobec władz rządowych, który przejawia się na wielu płaszczyznach. Przykładem może być wypowiedź profesora, który za obecną sytuację obarcza winą przede wszystkim rząd i instytucje bankowe. Omawiana niechęć wynika z wielu współwystępujących czynników. Zarówno analiza literatury przedmiotu, danych statystycznych, jak i treść wywiadu nie wskazują jednak, aby decyzje lokalizacyjne inwestycji lub sposób dystrybucji środków były bezpośrednią przyczyną konfliktu bądź istotnie wpływały na nasilenie przemocy.

Nie sposób odwrócić tej zależności. Z przeprowadzonych analiz literatury oraz doniesień medialnych wynika bowiem, że istnieje związek między intensywnością przemocy a liczbą zrealizowanych inwestycji. Zależność ta nie jest jednak wywołana samą ideą inwestowania, lecz jej materialnym efektem, czyli powstającą infrastrukturą. Dobrym przykładem jest linia kolejowa prowadząca do portu w Dżibuti, o kontrolę nad którą toczyły się walki właśnie ze względu na znaczące nasilenie przemocy w tym rejonie.

4. Tożsamość etniczna i narracje przemocy

4.1. Charakterystyka grup etnicznych w Tigraju

Jak wspominał prof. Atsbha Gebreegziabherl: „Etiopia jest krajem niezwykle mozaikowym, z ponad 80 grupami etnicznymi mówiącymi różnymi językami, mającymi odmienną kulturę, historię i zasoby naturalne”.

Ryc. 1. Największe grupy etniczne w Etiopii

Źródło: The World Factbook (2018)

Tigrajczycy (*Tigrinya*) są jedną z dominujących grup etnicznych w Etiopii (ryc. 1) i stanowią około 6-7% całkowitej populacji tego kraju (CIA, 2018; Badzyńska, 2021, s. 3). Ich tożsamość opiera się na unikalnym języku (*tigrinia*) oraz dziedzictwie cywilizacji aksumickiej, która w IV wieku n.e. była jedną z czterech światowych potęg (Tigray genocide, wikipedia, 2026). Tigrajczycy odegrali kluczową rolę w nowoczesnej historii państwa przewodząc w walce z reżimem Derg i dominująca w strukturach federalnych przez około trzy dekady (1991-2018), co sprzyjało budowaniu politycznej podmiotowości (Badzyńska, 2021).

W regionie Tigraj występuje też ludność Wekait (*Walqaute*), jest grupą etniczną zamieszkującą wyżynne obszary zachodniego Tigraju, posługują się zarówno językiem tigrinia jak i ahmarskim (AIAHRW, 2022; s. 7). Ich tożsamość stała się jednym z głównych punktów sporu terytorialnego, siły ahmarskie twierdzą, że obszary te zostały nielegalnie włączone do Tigraju w 1992 roku, co doprowadziło do kampanii „repopulacji” i usuwania śladów obecności Tigrajczyków z tych ziem (AIAHRW; 2022; s. 10).

Kolejnymi grupami występującymi w regionie Tigraj, które są często pomijane w narracjach o konflikcie, a również zostały poszkodowane to:

- **Irob** - grupa posługująca się językiem saho, w trakcie wojny ich terytoria zostały odcięte od pomocy, a nowo mianowane władze zakazywały im używania własnego języka (AIAHRW, 2022; s. 74)
- **Kunanma** - mniejszość etniczna zamieszkująca zachodnie i północno-zachodnie strefy Tigraju (m.in. Adebai) (AIAHRW, 2022; s. 101). Raport Amnesty International (2022; s. 101 i 120) wskazuje, że w trakcie konfliktu Kunamowie bywali traktowani przez siły okupacyjne nieco lepiej niż Tigrajczycy (np. w dostępie do racji żywnościowych), co mogło skutkować pogłębieniem podziałów społecznych w regionie.
- **Agew** - ludność zamieszkująca północno-centralną Etiopię, obecna również w Tigraju, często angażowana w procesy zbierania ofiar masakr (AIAHRW, 2022; s. 68).

4.2. Konstrukcja narracji o krzywdzie

Raport KBN (2020) wskazuje, że centralnym filarem narracji rządu stało się hasło “27 lat ciemności”, które przedstawiało rządy koalicji EPRDF zdominowanej przez TLFW (1991-2018) wyłącznie jako okres korupcji, ucisku i niesprawiedliwego wzbogacania się Tigraju kosztem reszty Etiopii. Profesor Atsbha Gebreegziabherl stwierdza, że:

“W tym okresie wielu aktorów, których interesy były sprzeczne z reżimem, zaczęło tworzyć bardzo niszczyielskie i toksyczne narracje. Utożsamiali oni każdy problem pojawiający się w kraju z kierownictwem EPRDF, a sam EPRDF nazywali po prostu "tigrajskim", traktując to jako łatkę ze względu na owych 17 lat walki o wolność. Szczególnie po śmierci premiera Melesa Zenawiego [...] pojawiło się mnóstwo negatywnych narracji uderzających w nasz region. Nie miały one na celu zaspokojenia realnych potrzeb społecznych. W systemie federalnym każdy region miał prawo do samorządności, będąc jednocześnie reprezentowanym na szczeblu federalnym”.

Kluczowym mechanizmem w tym procesie była systematyczna dehumanizacja, która polegała na używaniu w przestrzeni publicznej metafor biologicznych i zwierzęcych (Reisen & Mawere; 2024; s. 243). Stosowano wobec Tigrajczyków określenia takie jak “pasożyty”, “dzienne hieny:”, czy “chwasty”, które należy wyrwać (Reisen & Mawere; 2024; s. 583). Taka retoryka miała na celu wyłączenie moralne” ofiar, podczas czynienia okrucieństwa

takiego jak masowych egzekucji w celu “oczyszczenia narodu” (Reisen & Mawere; 2024; s. 583, 240).

Natomiast narracja Tigraczyków o doznanej krzywdzie opiera się na poczuciu zdrady ze strony państwa, które zamiast opiekować się obywatelami, skierowało cały aparat przeciwko nim (Pronińska & Balcerowicz; 2021). Ważnym elementem tego przekazu są narzędzia mające doprowadzić do fizycznej eksterminacji grupy w całkowitej izolacji świata przez blokadę humanitarną (Reisen & Mawere, 2024; s. 5). Przekazy o planowanym “wymazywaniu” grupy Tigraczyków znajduje potwierdzenie w na przykład notatkach odnalezionych w ciałach ofiar gwałtów, głoszące zamiar “uczynienia tigrayskich łon bezpłodnymi” (Reisen & Mawere, 2024; s. 7). Całość tych działań, spięta przez hasło “Game Over, Woyane”, jest przez Tigraczyków postrzegana jako prób trwałego usunięcia ich z mapy i kraju, co sprawiło zerwaniem z etiopską tożsamością narodową na rzecz walki o przetrwanie i samostanowienie (Reisen & Mawere, 2024; s. 2, 14).

4.3. Propaganda i dyskurs polityczny

Propaganda w konflikcie tigrayskim nie pełniła jedynie funkcji informacyjnej, ale stała się także kluczowym instrumentem wojskowym i politycznym, służącym do mobilizacji społecznej i uzasadniania radykalnych działań militarnych. Wyodrębnić można cztery główne strategie dyskursywne (Human Rights Watch and Amnesty International, 2022):

- Dehumanizacja przeciwnika: Oficjalny aparat państwowy rządu federalnego wprowadził do powszechnego obiegu termin „*junta*” w odniesieniu do struktur zarządzających Tigraczyków, co miało na celu ich natychmiastową kryminalizację i stygmatyzację w oczach opinii publicznej. Proces ten schodził również na poziom instytucjonalny, ponieważ w strażnicy więzienni określali język tigrinya mianem „języka ptaków”, odmawiając mu statusu mowy ludzkiej i systemowo odzierając więźniów z godności.
- Dyskurs „odzyskiwania ziemi”: Władze regionalne Amhary oparły swoją legitymację działań wojennych na narracji historycznej krzywdy. Według oficjalnego stanowiska, tereny zachodniego Tigraju zostały w 1992 roku nielegalnie zaanektowane przez TPLF. Narracja ta służy jako bezpośrednie usprawiedliwienie dla obecnej okupacji wojskowej tych obszarów oraz przymusowego usuwania z nich ludności tygrayskiej.
- Hasła propagandowe i toponimia polityczna: Współczesny konflikt czerpie z dawnych wzorców operacji psychologicznych, czego przykładem była „Operacja Czerwona Gwiazda” z 1982 roku podczas pacyfikacji Erytrei, gdzie pod hasłami „odbudowy”

realizowano cele eksterminacyjne. W konflikcie rozpoczętym w 2020 roku kluczowe znaczenie zyskały slogany geopolityczne, takie jak „Tigrajczycy należą na wschód od rzeki Tekeze”, wyznaczające opinii publicznej fizyczne i etniczne granice dopuszczalnej obecności danej grupy narodowościowej.

- Negacjonizm - systemowe zaprzeczanie faktom: Zarówno rząd federalny Etiopii, jak i administracja regionu Amhara stosują strategię permanentnego odrzucania oskarżeń o czystki etniczne. Niezależne, uwiarygodnione raporty międzynarodowych organizacji praw człowieka są systematycznie etykietowane jako „fake news” lub element „cynicznej propagandy TPLF”, co skutecznie blokuje zewnętrzną weryfikację i buduje alternatywną rzeczywistość informacyjną dla własnych obywateli.

4.4. Mechanizmy uzasadniania przemocy wobec ludności cywilnej

Procesy i narracje wykorzystywane do systemowego uzasadniania aktów przemocy skierowanych przeciwko ludności cywilnej w opisywanym konflikcie opierały się na narracjach politycznych, etnicznych i wojennych, które miały legitymizować represje, przymusowe przesiedlenia i akty przemocy wobec Tigrajczyków. Pierwszym i najbardziej powszechnym mechanizmem była instytucjonalizacja **odpowiedzialności zbiorowej**. W oficjalnym i oddolnym dyskursie polityczno-militarnym dokonano pełnego utożsamienia struktury etnicznej z polityczną. Każdy obywatel pochodzenia tigrajskiego zaczął być postrzegany przez aparat państwowy i siły sprzymierzone nie jako osoba cywilna chroniona prawem międzynarodowym, ale jako potencjalny, aktywny zwolennik TPLF, lub jako ukryty szpieg działający na szkodę integralności państwa. Ta radykalna generalizacja stworzyła bezpośrednie podłoże proceduralne i ideologiczne dla fali masowych, bezpodstawnych aresztowań, eliminując kryterium indywidualnej winy (Human Rights Watch and Amnesty International, 2022).

Drugim kluczowym elementem maszyny przemocy był **dyskurs odwetowy** za straty bojowe i wcześniejsze masakry. Tragiczne wydarzenia w Mai Kadra, gdzie ofiarami masowych mordów padli Amharowie, zostały instrumentalnie wykorzystane przez drugą stronę jako uniwersalne narzędzie mobilizacji społecznej i politycznej. Śmierć rodaków stała się w ten sposób bezpośrednim powodem do przeprowadzania brutalnych ataków odwetowych na tigrajskich sąsiadach w miejscowościach dotychczas wolnych od otwartych starć. Mechanizm ten działał również na poziomie czysto taktycznym, czego bezpośrednim

dowodem jest masakra nad mostem Tekeze ze stycznia 2021 roku (Human Rights Watch and Amnesty International, 2022). Egzekucja bezbronnych cywilów została tam przeprowadzona przez siły Amhara jako natychmiastowa, bezpośrednia zemsta za dotkliwe straty bojowe, jakie formacje te poniosły we wcześniejszym starciu z regularnymi oddziałami tigrajskich partyzantów. Przeniesienie agresji z kombatantów na osoby cywilne było w logice sprawców traktowane jako wyrównanie bilansu wojennego.

Trzeci mechanizm opierał się na psychologicznej strategii ultimatów, **zastraszania** i systemowej **manipulacji** pojęciowej. W celu wymuszenia masowego wyludniania ludności lokalnej, na szeroką skalę stosowano kolportaż ulotek zawierających bezpośrednie groźby śmierci, wyznaczające precyzyjne ramy czasowe na opuszczenie domostw. Działanie to miało na celu wywołanie paralizującego terroru i zmuszenie ofiar do ucieczki. Co kluczowe z punktu widzenia propagandy, wywołana pod przymusem ucieczka była następnie cynicznie redefiniowana przez oficjalne władze i struktury administracyjne. W dokumentach i komunikatach państwowych proces ten celowo nazywano „dobrowolną migracją”, co miało na celu ukrycie faktu dokonywania zbrodni przymusowej, nielegalnej deportacji na tle etnicznym przed społecznością międzynarodową.

Ostatnim, najbardziej drastycznym instrumentem inżynierii demograficznej była zorganizowana **przemoc seksualna**, jawnie definiowana przez sprawców jako narzędzie „oczyszczania”. Akty masowych gwałtów nie stanowiły w tym konflikcie jedynie skutku ubocznego chaosu wojennego, lecz były realizacją określonej doktryny nienawiści. Sprawcy tych czynów wprost i otwarcie deklarowali swoje motywacje ideologiczne, wskazując, że ich nadrzędnym celem jest biologiczne i kulturowe „oczyszczenie krwi” ofiar. Gwałt w tym kontekście stał się bezwzględna bronią psychologiczną i fizyczną, mającą na celu trwałe złamanie morale społeczności, wykorzenienie jej tożsamości oraz ostateczne, fizyczne usunięcie Tigrajczyków z terenów, które siły okupacyjne uznały za swoją wyłączną, historyczną własność terytorialną.

5. Dyskusja

5.1. Powiązania między czynnikami etnicznymi i ekonomicznymi

Tożsamość etniczna została związana z walką o zasoby tworząc jak powiedział w wywiadzie prof. Atsbha Gebreegziabherl: “wojnę ekonomiczną”. Dynamika konfliktu w Etiopii była zdeterminowana przez sprzężenie zwrotne między strukturą etniczną a zasobami

gospodarczymi. Choć okres rządów koalicji EPRDF zdominowanej przez TPLF przyniósł wzrost gospodarczy, to asymetria władzy stworzyła poczucie marginalizacji liczniejszych grup, takich jak Oromo i Ahmara.

5.2. Interpretacja wyników w świetle literatury

Uzyskane wyniki w pełni wpisują się w znane z literatury mechanizmy budowania “narracji o krzywdzie” oraz instrumentalnego wykorzystywania do legitymizacji przemocy politycznej. Dysproporcje gospodarcze zostały wykorzystane w państwowej narracji o “27 latach ciemności”, a towarzysząca jej systemowa dehumanizacja skutecznie zniosły wewnętrzne opory moralne sprawców.

5.3. Ograniczenia interpretacyjne

Ograniczenia metodologiczne wynikają z niskiej efektywności Etiopskiego Urzędu Statystycznego oraz oparcie się danych z modelu Grok uniemożliwiają pełne odwzorowanie danych finansowych. Zastosowane podejście pozwoliło skutecznie zbadać społeczną percepcję inwestycji. Subiektywny odbiór nierówności przez obywateli stał się bezpośrednim zapalnikiem dla agresji oraz doprowadził do zerwania Tigrajczyków z ogólno etiopską tożsamością na rzecz walki o samostanowienie.

6. Podsumowanie

Region Tigraju odegrał kluczową rolę zarówno w wojnie etiopsko-erytrejskiej z lat 1998–2000, jak i w wojnie domowej w Etiopii w latach 2020–2022. Konflikty te miały podłoże historyczne, polityczne, etniczne i gospodarcze, a ich skutki doprowadziły do głębokiej destabilizacji północnej Etiopii. Tigraj, będący historycznym centrum etiopskiej państwowości i przez wiele lat politycznym zapleczem rządzącej elity, stał się jednocześnie symbolem dominacji oraz źródłem narastających napięć etnicznych.

Analiza konfliktu pokazuje, że wieloletnie poczucie krzywdy, propaganda oraz dehumanizacja przeciwnika zostały wykorzystane do mobilizacji społecznej i uzasadniania przemocy wobec ludności cywilnej. Wojna doprowadziła do ogromnych strat humanitarnych, zniszczenia infrastruktury, masowych przesiedleń i pogłębienia podziałów etnicznych. Jednocześnie badanie wskazuje, że inwestycje gospodarcze i rozwój infrastruktury nie były bezpośrednią przyczyną konfliktu, lecz ich nierównomierna percepcja społeczna wpływała na wzrost frustracji i poczucia marginalizacji.

Trwała stabilizacja Etiopii wymaga nie tylko odbudowy gospodarczej Tigraju, ale także rozwiązania problemów związanych z federalizmem etnicznym, odbudową zaufania społecznego oraz stworzeniem skutecznych mechanizmów pojednania między grupami etnicznymi. Bez reintegracji Tigraju z systemem państwowym oraz zapewnienia bezpieczeństwa i równego dostępu do rozwoju, Etiopia będzie nadal narażona na ryzyko kolejnych konfliktów wewnętrznych.

Literatura

Adelaiye, S. O., Chen, S., & Sarwari, M. (2023). Relative strength and foreign direct investment in civil conflicts. *Business and Politics*, 25(4), 476–494.

Gebu S., 2003, Geneza konfliktu etiopsko-erytrejskiego, Institute of Linguistics, Adam Mickiewicz University, *Investigationes Linguisticae*, vol. XI, Poznań, 51-63.

Mawere M. & Reisen M. 2024, *Tigray. The Hysteresis of War*. Book 1

Miftah M., 2018, *The Abyssinian Empire (“Ethiopian State”) and Its Discontents*, Human Rights Watch and Amnesty International, 2022, “*We Will Erase You from This Land” Crimes Against Humanity and Ethnic Cleansing in Ethiopia’s Western Tigray Zone*.

Amnesty International i Human Rights Watch, „We Will Erase You from This Land”: Crimes Against Humanity and Ethnic Cleansing in Ethiopia’s Western Tigray Zone, 2022
Badzyńska K., Znaczenie konfliktu w Etiopii dla stabilności regionu, Instytut Nowej Europy, 2021

ADF, 2026, *Eritrea-Ethiopia Port Dispute Heats Up*, dostęp: <https://adf-magazine.com/2026/02/eritrea-ethiopia-port-dispute-heats-up> 11.2025.

Central Intelligence Agency (CIA), *The World Factbook: Ethiopia*, 2018; <https://web.archive.org/web/20181224211140/https://www.cia.gov/library/publication/the-world-factbook/geos/et.html> 21.05.2026

DeAngelo M., 2026, *Ethiopia Prepares for War: Africa File Special Edition*, Critical Threats Africa <https://www.criticalthreats.org/analysis/ethiopia-tigray-war-tplf-eritrea-sudan-red-sea-africa-file>, 11.2025.

https://en.wikipedia.org/wiki/Eritrea-Ethiopia_relations, 11.2025.

<https://newflower.com/blog/ethiopias-mega-rise> 21.05.2026

https://en.wikipedia.org/wiki/Tigray_genocide 21.05.2026

<https://www.trade.gov/country-commercial-guides/ethiopia-roads-railways-and-logistics>

21.05.2026

<https://erc.gov.et/project/weldiya-hara-gebeya-mekelle-railway/> 21.05.2026

Portal Państwowego Rejestru Nazw Geograficznych (PRNG)

<https://prng.geoportal.gov.pl/app/apps/experiencebuilder>, 21.05.2026

Załączniki

Mapa 1.1

Wywiad Pogłębiony 1.2

Tabela z podziałem pracy 1.3